

KATEGORİ 4. Habitat/Tür Yönetim Alanı: Yönetim müdahalesiyle özellikle koruma amacıyla yönetilen korunan alan

Tanım: Aktif yönetim müdahalesi uygulanan kara ve/veya deniz alanı, böylece habitatların ve/veya belli türlerin ihtiyaçlarının karşılanması garanti altına alınmış olur.

Yönetim amaçları

- Optimum yönetim için insan müdahalesine ihtiyaç duyulan, önemli türleri, tür gruplarını, biyotik komuniteleri veya çevrenin fiziksel özelliklerini korumak için gerekli habitat koşullarını korumak ve sürdürmek.
- Sürdürülebilir kaynak yönetimi ile birlikte, temel aktiviteleri olan bilimsel araştırmayı ve çevre gözlemini kolaylaştırmak.
- Halkın eğitimi, ilgilenilen habitatların özelliklerinin değerinin anlatılması ve yaban hayatı yönetim çalışması için sınırlı alanlar oluşturmak.
- Alanın amacına uygun olmayan kullanımını ve istismarını engellemek ve dışarıda tutmak.
- Yönetimin diğer amaçları ile tutarlı yararları, tasarlanan alan içinde yaşayan insanlara dağıtmak.

Seçim kriterleri

- Alan, doğa korumada ve türlerin hayatta kalmasında önemli rol oynamalı (uygun oldukça üreme alanları, sulak alanlar, mercan resifleri, haliçler, çayırlar, ormanlar veya bataklık alanları, denizi besleyen yataklar dahil kapsamalıdır).
- Alan, habitat korumasının ulusal veya bölgesel flora veya yerleşik veya göçmen fauna için yararlı olduğu bir yer olmalı.
- Bu alanların ve türlerin korunması yönetim otoritesinin aktif müdahalesine, eğer habitat değişimi nedeniyle gerekliyse, bağımlı olmalıdır.
- Alanın boyutu korunacak türlerin habitat gereksinimlerine bağlı olmalı ve nispeten küçük bir alandan çok büyük bir alana kadar değişebilmelidir.

KATEGORİ 5. Kara / Deniz Peyzaj Koruma Alanı: Kara / Deniz peyzajını koruma ve rekreasyonu için yönetilen korunan alan

Tanım: Önemli estetik, ekolojik ve / veya kültürel değeri ve sıklıkla yüksek biyolojik çeşitliliği olan, insan ve doğanın uzun süre boyunca etkileşimi sonucunda oluşan, belirgin özellikte kara ve uygunsa (varsa) kıyı ve deniz alanı. Bu geleneksel etkileşimin bütünlüğünün korunması bu gibi alanların korunma, yönetim ve evrimi için zaruridir.

Yönetim amaçları:

- Kara ve/veya deniz peyzajının ve geleneksel alan kullanımının, inşaat çalışmalarının, sosyal ve kültürel görünümünün devamlılığının korunmasıyla doğa ve kültür etkileşiminin uyumunu devam ettirmek.
- Doğa ile uyum içinde olan, yaşam şekilleri ve ekonomik aktiviteleri desteklemek ve ilgilenilen komunitelerin sosyal ve kültürel yapı/ürünlerini korumak.
- Peyzaj ve habitat çeşitliliğini tür ve ekosistemleri ile birlikte devam ettirmek.
- Gerekli olduğunda, seviye ve/veya özellik bakımından uygun olmayan alan kullanımını ve aktivitelerini engellemek ve bunu devam ettirmek.
- Alanların zaruri kalitesi için uygun tip ve seviyede rekreasyon ve turizm ile halkın zevk alması için fırsatlar sağlamak.
- Yerleşik populasyonların uzun dönem iyiliğine katkıda bulunacak ve bu gibi alanların korunması için halk desteğini geliştirecek bilimsel ve eğitsel aktiviteleri desteklemek.
- Doğal ürünler (orman ve balıkçılık ürünleri gibi) ve hizmetler (temiz su veya turizmin sürdürülebilir hallerinden elde edilen gelir gibi) sağlama yoluyla yerel kominiteye yarar sağlamak ve refahlarına katkıda bulunmak.

Seçim kriterleri

- Alan, yüksek manzara kalitesi, zengin habitat, flora ve fauna içeren eşsiz veya geleneksel alan kullanımı yapıları gösteren ve insan yerleşimleri ve yerel adetler, geçinme yolları ve inançlara tanıklık eden sosyal organizasyonları olan kara peyzajı ve/veya kıyı ve ada peyzajını kapsamalı.
- Alan, normal yaşam şekli ve ekonomik aktiviteleri içinde rekreasyon ve turizm ile halkın zevk alması için fırsatlar sağlamalı.

KATEGORİ 6: Yönetilen Kaynak Koruma Alanı: Doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı için yönetilen korunan alan

Tanım: Baskın olarak değiştirilmemiş doğal sistemler içeren, uzun dönem koruma ve biyolojik çeşitliliğin devamlılığı sağlanacak şekilde yönetilirken aynı zamanda doğal ürünler ve hizmetlerin sürdürülebilir akışının komünite ihtiyaçlarını karşılamasının sağlandığı alan.

Yönetim amaçları:

- Uzun dönemde biyolojik çeşitlilik ve alanın diğer doğal değerlerini korumak ve devam ettirmek.
- Sürdürülebilir üretim amaçları için doğru yönetim uygulamalarını desteklemek.
- Alanın biyolojik çeşitliliğine zarar verebilecek diğer arazi-kullanım amaçları için devredilmesini engellemek için alanı korumak.
- Bölgesel ve ulusal gelişime katkıda bulunmak.

Seçim kriterleri

- Alan en azından 2/3 oranında doğal koşullarında olmalı, her ne kadar sınırlı olarak değiştirilmiş ekosistemler içerebilse de, büyük ticari fidanlıklar dahil edilmek için uygun değildir.
- Alan kendi uzun dönemli doğal değerlerine zarar vermeyecek şekilde sürdürülebilir kaynak kullanımını içine alacak kadar büyük olmalı.

Tablo 2. Yönetim amaçları ve IUCN korunan alan yönetim kategorileri matrisi

Yönetim amacı	Ia	Ib	II	III	IV	V	VI
Bilimsel araştırma	1	3	2	2	2	2	3
Yaban hayatı koruma	2	1	2	3	3	-	2
Tür çeşitliliği ve genetik çeşitliliğin korunması	1	2	1	1	1	2	1
Çevresel hizmetlerin devamlılığı	2	1	1	-	1	2	1
Özel doğa/kültürel karakterlerin (özelliklerin) korunması	-	-	2	1	3	1	3
Turizm ve rekreasyon	-	2	1	1	3	1	3
Eğitim	-	-	2	2	2	2	3
Doğal ekosistemlerden gelen kaynakların sürdürülebilir kullanımı	-	3	3	-	2	2	1
Kültürel/geleneksel özelliklerin devamlılığı	-	-	-	-	-	1	2

1- Birincil amaç	2-İkincil amaç
3- Potansiyel olarak uygulanabilir amaç	- Uygulanamaz

Biyosfer Rezervi

Biyosfer rezervleri; uluslararası düzeyde öneme sahip karasal ve/veya kıyı ekosistemlerinde genetik çeşitliliklerin, türlerin, ekosistemlerin ve peyzajların korunduğu; ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklendiği, yerel, ulusal ve küresel ölçekte doğa koruma ve kalkınma çabalarına dönük bilimsel araştırma, izleme, eğitim ve bilgi değişiminin teşvik edildiği, **UNESCO'nun** İnsan ve Biyoküre Programı (Man and Biosphere) kapsamında belirlenen alanlardır. Türkiye 2005 yılında MAB Programı'na girmiş ve Camili Biyosfer Rezervi'nin ilanı ile Biyosfer Rezervi uygulamalarını başlatmıştır. Biyosfer rezervlerinin en az 10.000 ha ve daha üzerinde bir büyüklüğe sahip olması gerekmektedir.

Biyosfer Rezervlerinin başlıca özellikleri;

Birbiri ile bağlantılı 3 fonksiyonu başarmak; koruma, gelişme, lojistik.

- Koruma; genetik varyasyonların, türlerin, ekosistemlerin ve peyzajların korunmasına katkıda bulunmak,
- Kalkınma; ekonomik kalkınmayı ve insan gelişimini sürdürülebilir şekilde sosyo-kültürel ve ekolojik olarak desteklemek,
- Lojistik; yerel, ulusal ve küresel ölçekte doğa koruma ve kalkınma çabalarına dönük bilimsel araştırma, izleme, eğitim ve bilgi değişimini desteklemek (BATISSE 1997:12).

Merkez koruma alanları ile genellikle oldukça yenilikçi ve katılımcı yönetim sistemleriyle yerel halk ve girişimciler tarafından sürdürülebilir gelişmenin teşvik edildiği zonları birleştiren uygun zonlama planları yoluyla geleneksel sınırlı korumacılık zonlarını hızla geçmek.

- Yönetilen yerel komunitelerin dahil edilmesi üzerine özellikle önem verilerek çoklu mülkiyet yaklaşımına odaklanmak.
- Doğal kaynak kullanımının fikir ayrılıklarının çözümü için iletişimi desteklemek.
- Kültürel ve biyolojik çeşitliliğin bütünlenmesi, özellikle ekosistem yönetiminde geleneksel bilginin rolünün ortaya çıkarılması.
- Araştırma ve izlemeye dayalı yasal sürdürülebilir gelişme çalışmaları ve politikalarını göstermek.
- Eğitim ve öğretim için mükemmel alanlar olarak çalışır.
- Dünya ağına katılmak.

Biyosfer rezervlerinin organizasyonu

- Doğal kaynaklardan yararlanma ve doğa koruma çalışmalarının birlikte yürütülebilmesi için biyosfer rezervleri mutlak koruma zonu, tampon zonu ve gelişme/geçiş zonu olmak üzere üç temel zon uygulamasını öngörmektedir.
- **Mutlak Koruma Zonu;** Yasal olarak koruma altına alınmış peyzajları, ekosistemleri ve türleri kapsar. Bu zon doğal kaynağın korunması için yeterli büyüklüğe sahip olmalıdır. Mutlak koruma zonunda bilimsel araştırmalar, izleme çalışmaları ve zorunlu hallerde yerel halkın geleneksel kullanımları hariç insan faaliyetleri söz konusu değildir.
- **Tampon Zon;** Mutlak koruma zonunu çevreleyen ve sınırları açıkça belirlenmiş alanlardır. Bu zondaki faaliyetler koruma amaçlarıyla çelişmeyen ve hatta doğa korumaya destek olan faaliyetler olmalıdır. Bu faaliyetler çoğunlukla bilimsel araştırmalara, örneğin doğal vejetasyon yapısının ortaya konulması, ziraat alanları, ormancılık, balıkçılık, ürün kalitesinin artırılması gibi, dönük olabilir. Ayrıca bozulmuş ekosistemlerin rehabilitasyonuna dönük bilimsel çalışmalar ile eğitim, turizm ve rekreasyonel kullanımlara da imkan tanınabilir.
- **Geçiş/Gelişme Zonu:** Mutlak koruma ve tampon zonlarının dışarıya doğru uzantısı olup, tarımsal faaliyetler, yerleşme yerleri ve diğer kullanımların bulunduğu alanlardır. Yerel halk, koruma kurumları, bilim adamları, sivil toplum kuruluşları, kültürel gruplar, özel yatırımcıların vb. bu alanın daha sürdürülebilir kullanımı ve yerel halkın kalkınmasına dönük yönetimi için birlikte çalışmaları gerekmektedir. Biyosfer rezervleri bu zonların daha iyi sürdürülebilir kullanımı ve bölgesel kalkınmanın desteklenmesi için önemli bir rol oynar.

Natura 2000 Alanları

Natura 2000 Korunan Alanlar Ağı, Avrupa Birliği doğa koruma ve biyolojik çeşitlilik politikalarının merkezini oluşturmaktadır. Bu uluslararası ağın amacı, Avrupa'nın en değerli ve tehlike altındaki tür ve habitatlarının uzun dönemli korunmasını sağlamak, sürdürülebilir kalkınma ilkelerini destekleyerek Avrupa'nın sahip olduğu biyolojik çeşitlilik değerlerinin korunması için parametreler oluşturmaktır.

Natura 2000 Korunan Alanlar Ağı, AB üye ülkeleri tarafından "Habitatları ve Türleri Koruma Direktifi" (92/43/EEC) kapsamında koruma altına alınan Birlik için Önemli Sahaları (BÖS) (SCI: Sites of Community Importance) ve 1979 tarihli "Kuşları Koruma Direktifi" (79/409/EEC) kapsamında koruma altına alınan Özel Koruma Sahalarından (ÖKS) (SPA: Special Protected Area) oluşmaktadır. Natura 2000 Korunan Alanlarının planlaması Habitatları ve Türleri Koruma Direktifi ile Kuşları Koruma Direktifi'ne dayanmaktadır. ÖKS ve BÖS'ler ilgili direktiflerde belirtilen bilimsel kriterlerle ilgili ülke tarafından belirlenmektedir.

Natura 2000'nin kuruluşu

- Kuş Direktifi kuşlar için Özel Koruma Alanlarının (SPA) oluşturulmasını gerektirir. Habitat Direktifi benzer şekilde kuşlar dışındaki türler ve habitatlar için oluşturulan Özel Koruma Alanlarını (SCA) gerektirir. Bu iki tip Özel Koruma Alanları birlikte Natura 2000 korunan alanlar ağını oluştururlar.
- Natura 2000 ağı Avrupa Yaban Hayatı ve doğal habitatların korunması hakkındaki Bern Antlaşması kapsamında kurulan Özel Koruma İlgili Alanlarının “Emerald ağı”na Avrupa Birliği katkısıdır. Natura 2000 ayrıca Biyolojik Çeşitlilik Antlaşmasının Korunan Alanlarının Çalışma Programına önemli bir katkıdır. Özel Çevre Koruma Alanları (SPA) her bir Avrupa Birliği üyesi ülke tarafından doğrudan kurulurken SCA'lar daha detaylı çalışılan bir süreci takip ederler; her bir AB üyesi ülke Habitat Direktifinde listelenen habitat ve türleri içeren en iyi yaban hayatı alanlarının listesini derlemek zorundadır; bu liste Avrupa Komisyonunun onayına sunulmalıdır, daha sonra Natura 2000 alanı olmak için Avrupa seviyesinde inceleme ve seçim süreci gerçekleşir.